

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Serbien 2015–2016

I. SAMMANFATTNING

Den serbiska lagstiftningen har som ett led i landets EU-medlemskapsförhandlingar anpassats till att i stort vara i linje med EU-standard vad gäller respekt för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer, men själva genomförandet uppvisar vissa brister. Såväl rättssäkerheten som medvetandegraden om mänskliga rättigheter får överlag fortfarande beskrivas som förhållandevis låg och korruption är ett fortsatt betydande problem i Serbien.

Anklagelser och påhopp från höga regeringsföreträdare och regeringstroga medier gentemot civilsamhällsorganisationer är ett problem. Pressfriheten har varit under attack de senaste åren med ökade påtryckningar på journalister och redaktörer. Självrensning är vanligt förekommande och journalister påverkas av den allmänt försämrade ekonomiska situationen inom mediasektorn. Ägarstrukturerna inom media är oklara och utan insyn.

Serbiens befolkning har överlag drabbats hårt av de senaste 20 årens ekonomiska nedgång. Klyftan mellan rika och fattiga har ökat och landet präglas även av en ojämn regional utveckling, där den södra delen är fattigare än den norra.

Korruption är ett stort samhällsproblem. Hälso- och sjukvårdssystemet, trafikpolisen och kommunal och statlig service anses vara bland de mest drabbade samhällssektorerna och mutor är vanligt förekommande.

Flera grupper i samhället är särskilt utsatta och har svårt att få sina rättigheter tillgodosedda. Serbiens romer behandlas som andra klassens medborgare

och blir utsatta för diskriminering, fattigdom och utanförskap. Stereotypa uppfattningar gällande kvinnors och mäns roller är vanligt förekommande i hela landet. Trots en huvudsakligen negativ inställning bland Serbiens befolkning gentemot HBTQ-personers rättigheter har *Pride*-paraden hållits de senaste tre åren, dock med omfattande polisbevakning. Personer med funktionsnedsättning är alltså diskriminerade i Serbien, främst vad gäller arbetslivet samt tillgången till utbildning och hälsovård.

Brott begångna under 90-talets krig kastar fortfarande en mörk skugga över det serbiska samhället. Åklagaren för Internationella krigsförbrytartribunalen för forna Jugoslavien (ICTY) konstaterar att Serbien inte längre samarbetar fullt ut med tribunalen, samtidigt som de nationella processerna har avstannat.

Serbien har under senaste två åren varit ett högtrafikerat transitland för flyktingar på väg till andra länder i Europa, under 2015 transiterade en miljon människor genom landet. Serbien tog under 1990-talet emot ett stort antal internflyktingar på grund av kriget i regionen. De flesta av dessa har integrerats väl i samhället. Utmaningar kvarstår alltså gällande flyktingarnas sociala och ekonomiska status, återvändandemöjligheter och allmänna framtidsutsikter.

II. RÄTTSSSTATENS PRINCIPER

En princip för god samhällsstyrning

Den serbiska lagstiftningen har som ett led i landets EU-medlemskapsförhandlingar anpassats till att i stort vara i linje med EU-standard vad gäller rättsstatens principer. Stora utmaningar kvarstår emellertid vad gäller genomförandet.

Korruption förekommer på flera nivåer i det serbiska samhället och utgör ett allvarligt problem. Landet hamnar på plats 71 av 168 i *Transparency Internationals* index för upplevd korruption. Högnivåkorruption tar ofta lång tid att utreda och utredningarna hämmas bland annat av den undermåliga kapaciteten gällande finansiella utredningar. Korruption på lägre nivå är relativt vanligt förekommande och mutor förekommer främst mellan medborgare och trafikpolis, den offentliga sjukvården och inom kommunal och statlig service. Antikorruptionsrådets rekommendationer följs sällan upp av regeringen. Korruption anses vara vanligt förekommande inom näringslivet och i synnerhet gällande offentliga upphandlingar. Det finns

dock förhoppningar om att anslutningsförhandlingarna med EU kommer bidra till nödvändiga reformer.

I årsrapporten från EU-kommissionen konstateras att rättsväsendet och tillsynsorganen ofta utsätts för otillbörlig politisk påverkan, framförallt vid anställningar, avskedningar och befordringar. Det höga domarrådet och det statliga åklagarrådet lider av bristande självständighet, inklusive vid tillsättandet av högnivåposter, bland annat på grund av undermålig finansieringsmodell. Det förekommer i viss utsträckning att ämbetsmän skiljs från sina ärenden på godtyckliga grunder, något som framförallt uppmärksammats i högprofilmålet mot affärsmannen Miroslav Mišković.

Rättsliga avgöranden verkställs överlag. Däremot ignoreras ofta Europadomstolens domar. Rättsväsendet är ineffektivt och Serbien har idag en eftersläpning på 1,1 miljoner oavslutade rättsfall. Alternativa medlingsmetoder har nyligen börjat användas, men rätten till prövning inom rimlig tid anses fortfarande vara bristfällig.

Det allmänna ombudsmannaämbetet har ett hundratal anställda och fokuserar på frågor om jämställdhet, barns, minoriteters, frihetsberövades samt funktionsnedsattas rättigheter. Både den nationella ombudsmannen och provinsen Vojvodinas motsvarighet är mycket aktiva. De flesta anmälningar avser domstolars arbete och framförallt långa väntetider i rättsprocesser. Ombudsmannen upprättar årligen en verksamhetsrapport som formellt ska godtas av parlamentet. Om rapporten inte godkänns har parlamentet rätt att avskeda innehavaren av ombudsmannaämbetet. Denna brist på genuin självständighet har kritiserats av bland annat EU-kommissionen. Motsvarande kritik har även framförts avseende andra serbiska övervakande myndigheter. Många anser att Ombudsmannens rekommendationer ignoreras av regeringen och att de politiska påtryckningarna på ämbetet ökat markant.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Serbien är en parlamentarisk demokrati i vilken samtliga medborgare över 18 år har rätt att rösta i fria val. De politiska institutionerna regleras i författningen från 2006, som tillkom efter att statsunionen med Montenegro upplöstes. Presidenten är statschef och överbefälhavare samt ger förslag till

parlamentet på kandidater till regeringschef och en rad andra ämbetsinnehavare.

Enligt lag ska kandidaterna i varje vallista utgöras av minst 30 procent av det underrepresenterade könet. Dagens parlament består av 34 procent kvinnor, motsvarande 85 mandat. För partier som representerar nationella minoriteter gäller inte den ordinarie femprocentspärren till parlamentet. Totalt innehar nationella minoritetspartier idag tio mandat i parlamentet. Parlamentet, med sammanlagt 250 platser, väljs vart fjärde år och mandaten fördelas proportionellt. Parlamentsval hölls i april 2016. Valet skulle egentligen hållas 2018, men tidigarelades med två år eftersom regeringen önskade ett förnyat mandat för att kunna genomföra nödvändiga EU-reformer. Serbiska progressiva partiet (SNS) bildade en koalitionsregering med Socialistpartiet (SPS) som har 160 mandat. Oppositionen är idag svagare än på länge. Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) bedömer att det senaste parlamentsvalet erbjöd väljarna olika alternativ och att valadministrationen utförde sina uppgifter på ett effektivt sätt med ett generellt förtroende hos väljarna. Samtidigt gav hanteringen av klagomål efter valet samt oegentligheter vid rösträkningen anledning till oro. Trots bedömningen att grundläggande rättigheter respekterades har OSSE uttryckt kritik för hur medierapporteringen inför valet såg ut samt att det sittande regeringspartiet har använt sin starka regeringsposition för partipolitiska utspel.

Våld förekommer sällan i samband med val och kvinnor och män samt etniska minoriteterna har generellt goda möjligheter att delta i det offentliga livet.

Det serbiska parlamentet är förhållandevis aktivt när det kommer till lagstiftning och offentliga utfrågningar förekommer ofta. Serbien har dock fått kritik från EU-kommissionen för att alltför ofta snabbbehandla antagandet av nya lagar. Parlamentet har regelbundna sammanträden med andra berörda parter som exempelvis det nationella konventet för EU-integration som samlar det civila samhället. Ansvarsutkrävandet av valda företrädare och i fråga om myndighetsbeslut uppvisar brister. Det har förekommit ett flertal fall av myndighetsbeslut som enligt Ombudsmannen bör ha lett konsekvenser men som har ignorerats av såväl åklagare som parlament. Parlamentets kontroll över säkerhetsstrukturerna, bland annat militär, polis och säkerhetstjänster, bedöms vara svag. Parlamentets utskott

saknar generellt sett inflytande och resurser, något som kritiserats av EU-kommissionen.

Det civila samhällets utrymme

Serbien har överlag ett levande civilsamhälle, med ett stort antal medborgarinitiativ, fackföreningar, branschorganisationer, religiösa organisationer, nationella minoritetsråd och politiska partier.

Medborgarinitiativ är relativt vanliga och används ofta för att sätta press på myndigheterna i för allmänheten viktiga frågor. Under det föregående året utmärkte sig framförallt en medborgarrörelse som protesterade mot rivningen av delar av kvarteret Savamala i Belgrad och byggandet av den nya stadsdelen *Belgrade Waterfront* med bostäder, gallerior och kontorslokaler nära stadskärnan. Regeringsföreträdare har anklagat demonstranterna för att vara utländskt finansierade agenter med avsikt att störta regeringen, men protesterna har dock kunnat hållas utan större problem.

Civilsamhälleorganisationerna står ofta inför ekonomiska utmaningar, men det finns ingen lagstiftning som försvårar deras finansiering. Samtidigt är givarsamhället en stor finansiär av många organisationer. Det är inte ovanligt att regeringsföreträdare och regeringsvänliga medier talar i nedsättande ordalag om vissa civilorganisationer, exempelvis som utländska agenter med syfte att destabilisera landet. Under 2015 har ett ökat antal representanter för civilorganisationer utsatts för hot om våld.

Dialogen mellan civilsamhället och regeringen fungerar relativt väl. Sedan 2015 hålls regelbundna möten mellan premiärministern och företrädare för ledande civilsamhällsorganisationer. EU-kommissionen konstaterar dock behovet av en mekanism som säkerställer att civilsamhällets deltagande i beslutsfattandet sker på ett tidigare stadium än i dagsläget.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Tortyr är förbjudet enligt lag men påföljderna anses inte stå i proportion till allvaret i brottet av EU-kommissionen. Inga rapporter om systematiska övergrepp har förekommit på senare tid. Ombudsmannakontoret i Serbien fungerar som en nationell förebyggande mekanism för tortyr.

Ytterst få fall av människohandel har lett till åtal, trots att Serbien är ett ursprungs-, transit- och destinationsland för människohandel. Huvuddelen av de som utsätts för människohandel i Serbien utgörs av kvinnor och flickor som utnyttjas sexuellt. Att sälja och köpa sexuella tjänster är olagligt, men anses vara vanligt förekommande. Även tvångsgifte och tvångstiggeri förekommer. Situationen är särskilt allvarlig hos landets romska minoritet. Utnyttjandet av manlig arbetskraft, huvudsakligen serbiska medborgare utomlands, har ökat. Det finns överlag ett stort behov av att bättre identifiera offer för människohandel.

EU-kommissionen har kritiserat polisens häktningsförfarande och för avsaknaden av både interna och oberoende översynsmekanismer. Flera fall av övervåld och misshandel från den serbiska poliskåren har uppmärksamats. De har kritiserats för att bland annat vid gripande och häktningar använda övervåld. Trots detta är det ovanligt att händelserna utreds eller leder till fällande domar.

Förhållandena på fängelserna har förbättrats men är ännu inte tillfredsställande. Enligt Helsingforskommittén för mänskliga rättigheter är trängsel på anstalterna ett övergripande problem. Villkorliga domar förekommer och alternativa straffformer har börjat tillämpas. Korruption, våld, drogmissbruk, undermålig kosthållning och bristande läkarvård på anstalterna är några av de problem som rapporteras förutom boendesituationen.

Dödsstraff

Som en del av ansträngningarna att bli medlem i Europarådet avskaffades dödsstraffet i Serbien 2001.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Den serbiska grundlagen garanterar alla människors rätt till frihet och personlig säkerhet. Den frihetsberövades rätt till att omedelbart upplysas om varför man hålls kvar och vad man står anklagad för samt prövning av lagligheten av frihetsberövandet är i enlighet med internationell standard.

Rättssäkerhet

Rättssäkerheten i Serbien kan överlag beskrivas som låg men under förbättring. I EU-förhandlingarna med Serbien har särskilt stor vikt lagts vid frågor om rättssäkerhet. Omfattande handlingsplaner har upprättats för att

råda bot på de problem som finns inom rättsväsendet. En stor del av genomförandet av handlingsplanerna kvarstår dock.

EU-kommissionen och Europaparlamentet har framfört kritik mot Serbien för politisk påverkan vid tillsättning och befordran av åklagare och domare och för att de regelbundet utsätts för politiska påtryckningar. Det saknas tillgång till kostnadsfri rättshjälp, antalet ärenden är stort och domstolsärenden tar ofta mycket lång tid. Vidare kan grundläggande rättsprinciper åsidosättas i rättegångar utan att det får konsekvenser, till exempel häktningstider, framläggande av bevis samt rätten att höras. Barn under 14 år är inte straffmyndiga.

Kritik har framförts mot användandet av artikel 234 i strafflagen, en kvarleva från socialisttiden. Ursprungligen var lagen tänkt att förhindra personer med ansvarsställning i offentliga bolag att missbruka sin ställning. Idag används lagen till synes godtyckligt och uppemot 2 000 åtal har väckts mot 4 000 affärsmän under de senaste åren.

Serbiens författning har kritiserats på olika grunder, bland annat av Venedigkommissionen. Antagandet av författningen föregicks inte av någon offentlig debatt och den folkomröstning som godkände den hösten 2006 har från flera håll anklagats för oegentligheter. Som ett led i EU-förhandlingarna planeras en revidering av landets författning i slutet på 2017.

Straffrihet

Brott begångna under 1990-talets krig kastar fortfarande en mörk skugga över det serbiska samhället. I Serbiens EU-närmande ingår att man ska samarbeta med den Internationella krigsförbrytartribunalen för forna Jugoslavien (ICTY) i Haag. Det har främst skett genom gripanden och utlämnanden av efterlysta krigsförbrytare så som Radovan Karadžić, Ratko Mladić och Goran Hadžić. ICTY välkomnade gripandena, men pekade samtidigt på vikten av att fortsätta stödja domstolen i pågående mål. En stor del av befolkningen är kritiskt inställd till ICTY och anser att domstolen är partisk.

EU-kommissionen kritiserade Serbien i november 2016 för att inte ha utlämnat tre medlemmar i det Radikala partiet (SRS) som anklagas för domstolstrots och hot mot vittnen. Sedan utlämningarna av Mladić och Hadžić har mycket av den internationella press som fanns på Serbien att göra upp med sitt förflutna försvunnit. Flera processer pågår i landet, men

dessa bedrivs ineffektivt och utan större engagemang. En viktig symbolisk handling i försoningsprocessen var att Vučić som förste serbiske premiärminister deltog i åminnelsen av Srebrenica i juli 2015.

Enskilda organisationer och journalister som framför kritik mot det egna landet för brott mot de mänskliga rättigheterna, är ofta föremål för hot och våld. I flera fall har förövarna antingen inte identifierats eller fått lindriga straff.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Yttrande- och tryckfrihet föreskrivs i författningen, dock kvarstår problem avseende medias oberoende. Under de senaste åren har kritik förekommit för de ökade påtryckningar som journalister och redaktörer säger sig uppleva. Serbien befinner sig idag på plats 59 av 180 på Reportrar utan gränsers pressfrihetsindex.

Flera redaktörer och journalister uppger att regeringen försöker påverka redaktionspolicyer och begränsa regeringskritisk rapportering. Kritik har uttryckts över det faktum att staten som en största finansiär av reklam i medier gynnar regeringsvänliga medier. Detta, i samband med kommersiella svårigheter för mediebranschen i stort, har enligt *Freedom House* lett till självcensur av redaktörer och journalister av rädsla för repressalier men även till censur på den egna arbetsplatsen. Den serbiska regeringen har vid ett flertal tillfällen anklagat oberoende medier som ägnar sig åt grävande journalistik, exempelvis *Balkan Investigative Journalism Network* (BIRN) eller anti-KRIK för att vara utländskt finansierade agenter som motarbetar regeringen. OSSE har uttryckt oro över de ekonomiska och politiska påtryckningar, liksom hot och fysiskt våld som journalister utsätts för. EU-kommissionen har kritiserat myndigheter och rättsystem för att inte vidta tillräckliga åtgärder för att lagföra förövarna. Svårigheterna att som journalist uttrycka sig fritt är större i mindre orter.

Under 2015 antogs nya medielagar i syfte att öka mediernas självständighet och privatisera statligt ägda medier. EU-kommissionen bedömer att de nya medielagarna inte i tillräcklig utsträckning har genomförts samt att privatiseringen av statligt ägda medier inte lett den större transparens av ägarstrukturen i mediasektorn som varit nödvändig. Den ansvariga myndigheterna för elektronisk media har i flera års tid saknat tillräcklig bemanning och kritiserats för bristande självständighet.

Antalet undersökande journalister minskar och många mediekanaler riktar in sig på enbart underhållning.

Yttrandefriheten på internet anses inte hotad.

Mötes- och föreningsfrihet

Mötes- och föreningsfriheterna respekteras och lagstiftningen ligger i linje med EU-standard. Demonstrationer tillåts och det finns ett stort antal föreningar, politiska och fackliga organisationer samt religiösa samfund.

Religions- och övertygelsefrihet

Religionsfrihet råder formellt, men den serbisk-ortodoxa kyrkans dominerande ställning i samhället leder till *de facto* diskriminering. Kyrkolagen favoriserar den serbisk-ortodoxa kyrkan genom att göra skillnad mellan trossamfund och traditionella kyrkor, där de senare bland annat får skatteförmåner och andra privilegier. Detta missförhållande har varit föremål för kritik från Ombudsmannen. Trots att kyrka och stat i författningen är separerade fungerar serbisk-ortodoxa kyrkan såsom statskyrka som numera finansieras och administreras av justitieministeriet.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Författningen föreskriver rätten till arbete och fritt val av arbete. Serbien har ratificerat ILO:s åtta centrala konventioner. Arbetstagare, med undantag av domare, åklagare, militär och polis har enligt konstitutionen rätt att fritt ansluta sig och bilda fackföreningar. En arbetsmarknadslag reglerar arbetstagarnas rättigheter och arbetsgivarnas skyldigheter. Lagen har flera föreskrifter som ska förhindra att vissa kategorier av arbetstagare sägs upp, såsom gravida och föräldralediga kvinnor. Lagen omnämner också diskriminering i arbetslivet där bland annat sexuella trakasserier förbjuds. Anti-diskrimineringslagen förbjuder uttryckligen arbetsrelaterad diskriminering. Trots formellt skydd, diskrimineras vissa grupper i arbetslivet och uppsägningar kan ske på oklara grunder och utan förvarning. Cirka 80 procent av landets romer är arbetslösa och diskrimineringen av kvinnor i arbetslivet är utbredd. Sysselsättningsgraden bland kvinnor är 45 procent, att jämföra med 61 procent bland män.

Den officiella arbetslösheten i Serbien är idag cirka 15 procent, men den är betydligt högre i de ekonomiskt eftersatta östra och södra delarna av landet. Ett stort problem är ungdomsarbetslösheten som ligger på nästan 36 procent. Arbetsveckan är 40 timmar. Genomsnittslönen uppgick i augusti 2016 till cirka 380 euro netto per månad. Många företag och myndigheter klarar dock inte av att betala ut löner, pensioner eller försäkringar för de anställda. Internationella företag bidrar i Serbien överlag till att upprätthålla bra arbetsvillkor och mänskliga rättigheter för de anställda.

Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Hälso- och sjukvårdssektorn har drabbats påtagligt av den allmänna ekonomiska nedgången. Tillgången till subventionerad hälso- och sjukvård är begränsad. Samtidigt finns det gott om privatkliniker för dem som har råd, medan tillgången för bland annat internflyktingar och romer är begränsad. Drygt 10 procent av Serbiens BNP spenderades under 2014 på hälsovård. Hälsovårdssystemet anses vara en av de mest korrupta samhällssektorerna och mutor är vanligt förekommande. *The Economist* rapporterar att väntetiderna för behandlingar är långa och patienter i många fall måste betala stora summor ur egen ficka. Tre fjärdedelar av serberna anser att vården är den näst mest korrupta sektorn i Serbien, efter de politiska partierna. Serbien har nyligen gått med i EU:s tredje hälsoprogram 2014-2020, där fokus ligger på att förbättra vårdssystemet i linje med EU:s standarder. EU-kommissionen uttrycker fortsatt stor oro för korruptionen, bristen på medicinsk och administrativ personal i primärvården samt bristande tillgången till vård för utsatta grupper, exempelvis fångar och romer.

Genomsnittlig livslängd är 75 år medan spädbarnsdödligheten uppgår till cirka 7 dödsfall av 1 000 levande födda.

Abort är tillåtet upp till 10:e veckan och utgifterna täcks av den allmänna sjukförsäkringen. Aborter i senare skeden är tillåtna under särskilda omständigheter, som exempelvis vid våldtäkt eller psykologiska trauman.

Sex- och samlevnadsundervisning har ännu inte införts i skolan, även om pilotprojekt har initierats på vissa håll. Preventivmedel finns tillgängliga i apotek och i butiker.

Landet har stora miljöproblem i form av industriell nedsmutsning och luft- och vattenföroreningar. Åtgärder planeras dock inom ramen för EU-förhandlingarna med fokus på vattenförsörjning, avfalls- och

avloppsvattenhantering, liksom sektorn för industriella föroreningar. Endast fem procent av avfallet återvinns. I vissa områden har bristande tillgång till rent dricksvatten lett till spridning av sjukdomar. Cirka 20 procent av befolkningen bor på så kallad ”*degraded land*”, mark som genom mänsklig påverkan blivit kraftigt försämrade eller obrukbara.

Rätten till utbildning

Skolgången är obligatorisk och kostnadsfri upp till 15 års ålder. I praktiken måste alla skolbarn köpa skolböcker. Omkring 18 procent av befolkningen har inte slutfört grundskolan. Cirka 2 procent är analfabeter, framförallt äldre personer i sydöstra Serbien. Begränsade investeringar har gjorts i skolsystemets infrastruktur. Alla medborgare har lika rätt till studier på hög nivå. Högre utbildning är inte kostnadsfri men staten erbjuder kostnadsfri utbildning för studenter med goda studieresultat.

Mellan 35 och 60 procent av romska barn uppskattas inte gå i skolan och andelen som inte slutför grundskolan överstiger 60 procent. Många romer är oregistrerade och utan identitetshandlingar, vilket försvårar skolgång. Under de senaste åren har bland annat OSSE genomfört projekt för att minska avhoppet från skolan med mobila arbetsgrupper bestående av bland annat pedagogikassistenter och mentorer. Även stipendier har getts till unga romer som har ansetts ligga i farozonen för att hoppa av skolan. Många utmaningar kvartsår alltjämt.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

I UNDP:s index över mänsklig utveckling rankas Serbien år 2015 på 66:e plats av 187 länder. Under en tjugoårsperiod av konflikter och ekonomisk stagnation har en viss del av Serbiens befolkning drabbats av en allmän försämring i levnadsstandard samtidigt som klyftan mellan rika och fattiga ökar. Landet präglas av en ojämn utveckling, där den södra delen är fattigare än den norra.

Enligt Världsbanken ligger 25 procent av den serbiska befolkningen i riskzonen för fattigdom och social exkludering. Personer över 65 år är en utsatt grupp. En genomsnittspension uppgår till cirka 205 euro. Därtill sänkte regeringen pensionerna och lönerna för offentligt anställda med 10 procent i slutet på 2014 i samband med att Serbien ingick ett avtal med IMF.

Marginaliserade grupper såsom flyktingar och romer lever inte sällan i osanitära och undermåliga bostäder. Enligt OSSE finns det cirka 583 romska

bosättningar fördelade på 120 av 169 kommuner i Serbien. Då bosättningarna inte registreras är det oklart vilka som riskerar att rivas. Processen att legalisera bosättningar är komplicerad och tidskrävande. Grundläggande infrastruktur som bland annat tillgång till rent vatten saknas. Personer i bosättningarna saknar ofta identitetshandlingar och därmed sociala förmåner.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter

Enligt UNDP utsätts varannan kvinna i Serbien för någon form av våld, i de flesta fallen av make eller partner. År 2015 dödades 32 kvinnor av någon närstående. Trots detta anmäls endast omkring 10 procent av fallen. Det finns ett flertal lokala telefonlinjer och kvinnojourer som drivs av ideella organisationer, dit utsatta kvinnor kan vända sig. De senaste åren har debatten om och medvetenheten kring våld mot kvinnor ökat. Det saknas alljämt särskilda mottagningar för kvinnor som utsätts för sexuellt våld. Lagstiftningen för sexuellt våld skärptes i slutet på 2016, och poliser och aktörer inom rättsväsendet genomgår i dagsläget utbildningar för att bättre bemöta den här typen av brott. Stora brister i bevishanteringen har sedan tidigare identifierats inom sjukvården, vilket man nu arbetar för att förbättra.

Djupt rotade patriarkala strukturer i fattigare delar av samhället är ett hinder för jämställdhet. Traditionella könsroller uppmuntras av kyrkan och viss media. Problemen är större på landsbygden och i mindre städer.

Romska kvinnor lever ofta under svåra förhållanden och är dubbelt diskriminerade, både på grund av att de är kvinnor och på grund av sin etniska tillhörighet. En ytterst liten andel av de romska kvinnorna fullgör sin utbildning och många gifter sig i tidig ålder. Serbisk lag tillåter giftermål från 18 års ålder, men trots detta blir många romska flickor bortgifta i tidiga tonåren.

Serbien införde 2016 som enda land utanför EU ett jämlikhetsindex som har tagits fram av det europeiska jämställdhetsinstitutet EIGE. Indexet mäter sex områden: kunskap, arbete, pengar, hälsa, tid, makt och två delområden: våld och flerdimensionell ojämlikhet. Serbien har i detta index fått 40,6 medan EU-snittet ligger på 52,9 av 100. Störst framsteg har gjorts inom områdena makt och beslutsfattande, ett resultat av införandet av kvinnlig kvoterings i politiken. Kvinnor tjänar i genomsnitt elva procent mindre än män.

I ombudsmannens roll ingår att granska jämställdhetsarbetet. Det finns en samordningsenhet för jämställdhet. Den serbiska regeringen antog i januari 2016 en jämställdhetsstrategi för att möjliggöra större ekonomiskt inflytande för kvinnor och öka medverkan i det politiska livet. Den nya strategin förordar även tillsättningar av kvinnor på ledande politiska positioner på såväl nationell som lokal nivå. Jämställdhetsstrategin betonar särskilt romska kvinnor, kvinnor på landsbygden och kvinnor med funktionsnedsättningar. EU-kommissionen anser att den institutionella strukturen för främjande av jämställdhet måste stärkas väsentligen med mer resurser.

Barnets rättigheter

Barnkonventionen samt de två tillhörande protokollen är införlivade i nationell lagstiftning. Ombudsmannakontoret överser tillämpningen av lagstiftningen inom detta område. Enligt författningen är myndighetsåldern 18 år. Familjelagen definierar barnets rättigheter samt reglerar förhållandet mellan barn och förälder, definierar moder- och faderskap och fastslår föräldrars ansvar för barnet.

Våld mot barn förekommer och har inte minskat de senaste åren. År 2014 fördes en uppmärksamman nationell debatt om barnaga som utmynnade i en viss förändring av lagen. Trots denna förändring räknas dock inte barnaga som våld mot barn. Enligt UNHCR utsätts 40 procent av barn mellan 10 och 14 år för fysisk bestraffning som uppfostringsmetod. Romska barn är särskilt utsatta då de har begränsad tillgång till de sociala myndigheternas stöd.

Antalet barn som lever i fattigdom utgör alltså ett problem, vilket Unicef bedömer att 30 procent av alla barn gör. Detta ökar risken för att barn ska falla offer för människohandel och sexuell exploatering. Påtvingat tiggande är ett problem bland romska barn då dessa vägras utbildning för att istället bidra till familjens försörjning.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Författningen fastställer grundläggande rättigheter för personer som tillhör nationella minoriteter, inklusive vissa kultur- och språkrättigheter. Det finns också annan lagstiftning om minoriteters rättigheter och om användandet av minoritetsspråk. De största minoritetsgrupperna i Serbien är ungrare, bosnjaker (muslimska slaver), romer, kroater och albaner. Etniska

minoritetsgrupper har möjlighet att organisera sig i nationella minoritetsråd, som enligt lag möjliggör deltagande i offentligt beslutsfattande och som påbjuder visst självstyre inom områdena språk, utbildning, information och kultur. Det finns idag 21 minoritetsråd. Kontoret för mänskliga- och minoritetsrättigheter ansvarar för koordineringen av deras gemensamma arbete. I mars 2016 antogs en specifik handlingsplan för verkställandet av minoritetsrättigheter som del av EU-anslutningsförhandlingarna. Personer som blivit diskriminerade kan klaga hos en kommissionär för jämlikhet. Kommissionärens avgöranden är dock inte bindande för myndigheterna.

Enligt statistik från den senaste folkräkningen 2011 bor cirka 148 000 romer i Serbien. Siffrorna är osäkra då många serbiska romer saknar handlingar som kan styrka medborgarskap. Vissa serbiska romer lever i djup fattigdom medan andra har det relativt gott ställt. Många romer saknar kunskap om sina egna rättigheter. Romer behandlas ofta som andra klassens medborgare och lever i ett tydligt utanförskap. De är särskild utsatta inom områdena utbildning, hälso- och sjukvård och arbetsmarknad. Endast fem procent av romerna har ett permanent arbete och gruppen har överlag bristande tillgång till de sociala myndigheternas stöd. Situationen är särskilt svår för de romer som räknas som internflyktingar, från bland annat Kosovo, och saknar identitetshandlingar. Utan dessa nekas de tillgång till en rad olika rättigheter, såsom hälso- och sjukvård. Flera romska bosättningar i och runtomkring Belgrad har rivits och invånarna tvångsflyttats. Dessa processer har skett under dåliga förhållanden där de romska bosättarna flyttats till nya områden med dålig standard. I vissa fall har inte ersättningsboende arrangerats, trots att detta enligt lag måste tillhandahållas, utan de har själva fått söka nya boplatser. Förekomst av mutor i samband med tvångsflyttningar har rapporterats. En nationell strategi för social inkludering av romer antogs i mars 2016 för perioden 2016-2025. Strategin identifierar utbildning, bostäder, sysselsättning, hälsovård och social trygghet som prioriterade områden.

Den statliga televisionen erbjuder ingen information på minoritetsspråk trots att en sådan skyldighet föreskrivs i en särskild televisionslag. I Vojvodina, med en stor ungersk minoritet finns tillgång till skriftlig och elektronisk media på ungerska. Flera privata radio- och tv-stationer, som sänder på romani finns att tillgå för den romska befolkningen.

I Sandzak-regionen i sydvästra Serbien finns en betydande bosnjakisk minoritet. Vissa bosnjakiska politiker har kritiserat regeringen för

diskriminering av bosnjakerna i Sandzak. Den svåra ekonomiska situationen i regionen anses vara en huvudanledning till förekommande missnöje och spänningar. En liknande situation råder i det fattiga södra Serbien (Presevo-dalen) dit den albanska minoriteten är koncentrerad.

Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Sexuell läggning finns inte med bland de otillåtna grunder för diskriminering som listas i författningen. Anti-diskrimineringslagen förbjuder dock uttryckligen diskriminering på grund av sexuell läggning. Det finns en djupt rotad homofobi i samhället. Enligt en undersökning som det regionala ombudsmannakontoret i Vojvodina genomförde 2015 anser två tredjedelar av serberna att homosexualitet är en sjukdom. Dock har attityderna ändrats något under senare år och sedan 2016 har Serbien för första gången en öppet homosexuell minister i regeringen.

Företrädare för den serbiska ortodoxa kyrkan och för olika ultranationalistiska grupper har uttalat sig starkt negativt om homosexuella i media utan rättsliga åtgärder. Polis och representanter för rättsväsendet genomgår i dagsläget utbildningar för att stärka medvetenheten om hur de ska bemöta våld mot HBTQ-personer, som alltför ofta utsätts för hot och våld.

Sedan 2014 har *Pride*-paraden anordnats obehindrat i centrala Belgrad i syfte att främja HBTQ-personers rättigheter. Paraden har i genomsnitt haft 2 000 deltagare med skydd av uppemot 6 000 poliser. Paraden har kunnat genomföras utan större incidenter. Den första *Pride*-paraden som hölls i landet 2001 slutade i våldsamma angrepp från extremnationalistiska grupper.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Serbien tog under 1990-talet emot ett stort antal internflyktingar på grund av kriget i regionen. De flesta av dessa har integrerats väl i samhället. Siffrorna varierar dock beroende på vilka forskningsmetoder och databaser som används av statliga institutioner respektive icke-statliga organisationer. Då bl.a. Serbien inte har erkänt Kosovo beräknas antalet internflyktingar från Kosovo till 203 140 personer. Antalet flyktingar från Kroatien och Bosnien och Hercegovina uppgår till 35 300 personer. Det officiella antalet internflyktingar baseras på mätningar från år 2000. Sedan dess har många, som ovan nämns, integrerat sig i samhället eller flyttat till utlandet och

därmed förlorat sin IDP-status – även om de i mellantiden återvänt till Serbien.

Internflyktingar ska enligt lag ha samma sociala rättigheter som resten av befolkningen, inklusive rätt till fri hälso- och sjukvård samt fri skolgång, i den kommun där de är registrerade, men på grund av att vissa, i synnerhet de romska internflyktingarna, saknar nödvändiga dokument är det ej tillgång till grundläggande social omsorg. Utmaningar kvarstår generellt gällande flyktingars socio-ekonomiska status, återvändandemöjligheter och allmänna framtidsutsikter. Som en följd av Serbiens EU-anslutningsprocess förbereds en ny asylslagstiftning som ska vara i linje med EU:s normer. Lagen beräknas antas under 2017.

Under 2015 års flyktingkris reste ett stort antal, en miljon, flyktingar och migranter genom Serbien på väg till andra länder i Europa. När Ungern stängde sin gräns mot Serbien försvårades passagen in i EU, och ledde till stora humanitära utmaningar på grund av bristande serbiskt mottagningssystem. Såväl EU som FN och enskilda länder har bidragit med ekonomiskt stöd för hanteringen av flyktingkrisen. Mottagningsförhållandena och de administrativa procedurerna är fortfarande ofta bristfälliga.

Under 2016 hade över 11 000 personer ansökt om att få internationellt skydd i Serbien. Av dessa gick 550 vidare med att registrera en ansökan i landet. Serbien beviljade endast 17 flyktingstatusförklaringar under perioden, många avviker dock efter att ansökan registrerats.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Serbien har en lag som föreskriver böter för diskriminering av funktionsnedsatta vad gäller tillgång till daghem, skolor eller universitet, anställning eller allmänna kommunikationsmedel. Anti-diskrimineringslagen underlättar vidare för funktionsnedsatta att hävda sina rättigheter i domstol. I februari 2016 reviderades lagen för att säkerställa möjligheten för blinda och personer med synnedsättning att underteckna juridiska dokument.

Trots vissa framsteg utsätts funktionsnedsatta i Serbien fortfarande för diskriminering, främst i arbetslivet och i tillgången till utbildning och hälsovård. EU-kommissionen beskriver situationen som mycket svår. Situationen för barn och vuxna med mentala funktionsnedsättningar har inte

förbättrats. Institutionalisering är vanligt förekommande och bidrar till begränsad tillgång till utbildning, sysselsättning och integration i samhället.

Ratifikationsläget avseende centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* ratificerades år 2001. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet ratificerades år 2001.

Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* ratificerades år 2001. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)* ratificerades år 2001.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* ratificerades år 2001. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2003.

Konventionen mot tortyr, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* ratificerades år 2001. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2006.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* ratificerades år 2001. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter ratificerades år 2003. Det tillhörande protokollet om handel med barn och barnpornografi ratificerades år 2002.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)* ratificerades år 2009.

Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED)* ratificerades år 2011.

Flyktingkonventionen, *Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention)* och det tillhörande protokollet ratificerades år 2001.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the*

International Criminal Court (ICC) ratificerades år 2001.

Regionala instrument

Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna, *The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR)* ratificerades år 2004.

Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter, *Framework Convention for the protection of National Minorities*, ratificerades år 2001.

Europeiska stadgan om landsdel- eller minoritetsspråk, *European Charter for Regional or Minority Languages*, ratificerades år 2006.

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet, *Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*, ratificerades år 2013.

Europarådets straffrättsliga konvention om korruption, *Criminal Law Convention on Corruption*, ratificerades år 2012.

Exempel på svenskt och internationellt arbete gällande rättigheter, demokrati och rättstatens principer

Svenskt stöd till Serbien inleddes 1998 i form av humanitärt bistånd efter åren av konflikt på Västra Balkan och har sedan dess gått över till ett mer långsiktigt utvecklingsamarbete. Fram till och med 2015 uppgår det totala svenska stödet till Serbien, genom Sida, till cirka 2 miljarder kronor. Med EU-närmandet som verktyg bidrar svenskt stöd till fattigdomsminskning och demokratisk utveckling i Serbien. Det svenska stödet används till att förbättra den demokratiska dialogen mellan stat och medborgare samt att stärka civilsamhället i Serbien. Främjandet av mänskliga rättigheter och icke-diskriminering är en viktig del av den svenska strategin, och innefattar jämställdhet samt skyddandet av rättigheter för minoriteter såsom romer och HBTQ-personer. Idag stödjer man exempelvis genomförandet av den nationella strategin för förbättringar av romers status via OSSE med 32,8 miljoner kronor.

Stödet till civilsamhällsorganisationer kanaliseras genom svenska organisationer som Kvinna till Kvinna, *Civil Rights Defenders* och Olof Palmes internationella Center. Det finns omkring 17 FN-organ på plats i Serbien, bland andra UNDP, UNHCR, UNICEF och ILO. OSSE:s mission i Serbien etablerades i början på 2000-talet och genomför omfattande aktiviteter inom området för mänskliga rättigheter. Även Europarådet har sedan 2001 kontor i Belgrad. De internationella aktörerna utövar ett betydande inflytande på myndigheterna i Serbien.

I den universella granskningsmekanismen (UPR) vid FN:s råd för mänskliga rättigheter gav Sverige rekommendationer till Serbien som bland annat berörde arbetet mot korruption och mediernas oberoende.